

Er zijn nog kaarten!

De beste voorstellingen van het afgelopen theaterseizoen, gekozen door de recensenten van de Volkskrant.

Het is een traditie: de drie theatercritici van de *Volkskrant* maken aan het eind van het seizoen de balans op en onthullen hun hoogtepunten van het theaterjaar.

Wat opvalt: de enorme veelzijdigheid van het Nederlandse (en deels Vlaamse) aanbod. Dat gaat van grote mega- en co-producties als *Richard III* en *Kinderen van de zon* tot het kleinschalige en intieme egotheater van Laura van Dolron. Van voor een breed publiek gemaakte en toegankelijke vrije producties als *Karakter* en *De Kus* tot het persoonlijke engagement van Rob de Graaf en Eric de Vroedt. Van klassieke familietragedies van Arthur Miller en Henrik Ibsen tot rigoureuze bewerkingen van Shakespeare (*Richard III*, jeugdvoorstelling *De Storm*).

Het Nederlandse theater biedt voor elk wat wils. Er kan van genoten worden van achterzaaltjes tot het glanzende, nieuwe DelaMar Theater in Amsterdam. Er is geen theater waar je als publiek zo goed ontvangen wordt. Joop van den Ende bouwde een voorbeeld voor al die theaters waarin de garderobes onderbezet en de kassahokjes te klein zijn. Iedereen mag dan wel klagen dat het publiek wegblijft vanwege de verhoging van de btw-belasting, maar aan de klantvriendelijkheid in de theaters kan nog heel wat worden verbeterd.

Productiehuizen

Hoe zullen die lijstjes er, in het licht van de bezuinigingen, over een jaar of drie uitzien? In elk geval stukken minder gevarieerd, want het is nog maar de vraag of groepen als Orkater, Dood Paard en 't Barre Land dan

nog zullen bestaan. Bovendien: theatermakers als Eric de Vroedt, Thibaud Delpout en Laura van Dolron zijn in het begin van hun carrière ondersteund door diverse productiehuisen ± de theatergroepen die afgestudeerd talent moeten begeleiden naar het grote toneel. En al die productiehuisen gaan nu verdwijnen.

In het Nederlandse theaterlandschap van 2013 is nog maar plaats voor acht stadsgezelschappen in acht grote steden (die in de meeste gevallen flink worden gekort). Er zijn geen productiehuisen meer en ook het jeugdtheater wordt aanzienlijk gekort. Veel middelgrote en kleinere groepen krijgen van het Fonds voor de Podiumkunsten nu nog geld voor twee of vier jaar. Maar dat Fonds moet meer dan eenderde van zijn budget inleveren en veel meer aanvragen behandelen. Het kan niet anders of juist in dat middenveld vindt volgend jaar een kaalslag plaats.

Waterhoofd

Zeg dus maar dag met je handje tegen die zo geroemde veelzijdigheid, inventiviteit en vindingrijkheid. Zeker, er was en is veel theater in dit land en 21 productiehuisen is ook wat te veel van het goede. Maar helemaal niets meer? Daarmee wordt niet alleen nieuw maar ook bewezen talent – regisseurs, acteurs, vormgevers, technici – van hun werk beroofd. Dan heb je alleen nog maar een top over, en een bodem waarop niets nog bloeien zal. Of zoals Ivo van Hove het vorige week tijdens de Mars der Beschaving zei: 'Een sterke top vereist een sterke basis. De kunst kan net als de wetenschap niet zonder fundamenteel onderzoek. Topinstellingen verworpen zonder een zinvolle relatie met onderzoek en ontwik-

keling tot een waterhoofd.'

Waaruit bestaat die 'top' van het Nederlandse en Vlaamse theater eigenlijk? Acht stadsgezelschappen die onderling nogal verschillend zijn in aanpak, kwaliteit en reikwijdte. Op deze drie lijstjes – die niet maatgevend zijn, maar wel een indicatie geven – staat dit jaar geen enkele voorstelling van het Ro Theater, Oostpool (vorig jaar nog de grote favoriet van de *Volkskrant*-critici), Noord Nederlands Toneel, De Utrechtse Spelen, Zuidelijk Toneel en Toneelgroep Maastricht. Alleen Toneelgroep Amsterdam en het Nationale Toneel zijn vertegenwoordigd, maar dan ook nog eens met vooral kleinere producties.

Hamburgers

Dat wil overigens niet zeggen dat de grote gezelschappen geen publiek trokken. Mega- en marathonvoorstellingen als *Faust I & II* (Nationale Toneel) en *De Russen!* (Toneelgroep Amsterdam) waren steevast uitverkocht. Ook die andere theatermarathon *Augustus: Oklahoma* van De Utrechtse Spelen raakte, na een aanvankelijk wat afwachtende houding van het publiek, vol. 'Mega' en 'mara-

Vrijdag

Theater

De Volkskrant

thon' zijn kennelijk dé toverwoorden; als het maar lang is (liefst zes tot acht uur), groot (enorme decors met veel videomuren), en als er maar veel pauzes zijn waarin kleffe hamburgers kunnen worden verkocht.

In *Augustus: Oklahoma* zat overigens wel een van de mooiste scènes van dit toneelseizoen: die waarin na een begrafenis een familiediner gehouden wordt en alle pijn en venijn worden uitgespeeld. Met een formidabele Ria Eimers als mater familias, die in alle toonaarden schmierend en flemend, en altijd trefzeker, bittere oneliners afvuurt. Strak geregiseerd, perfect van timing en hoogst enerverend.

Het publiek stroomde ook toe voor *Doek!* van Maria Goos, en voor alles waarmee Huub Stapel te maken heeft. Kaartjes voor zijn one-man-theatershow *Mannen komen van Mars, Vrouwen van Venus* zijn nog steeds niet aan te slepen. Ook *De Kus*, het nieuwe stuk van Ger Thijs waarin Stapel en Carine Crutzen samenspeelen, is een publiekssucces.

Theater over het verschil tussen mannen en vrouwen, overspel, borstkanker, liefde & dood, rouwverwerking, en over specifieke problemen als de overgang (*De Hormonologen*) en ander damesleed (*Zadelpijn*) zijn erg populair. Laten we het voor het gemak Magazine-theater noemen, naar de vele glossy's en bladen waarin dergelijke persoonlijke verhalen vol human interest worden opgetekend.

Naast het bewerken van zo ongeveer de hele wereldbibliotheek is dat de nieuwe trend in het theater. Het zal niet lang duren of de eerste theatermaker voert zijn eigen moeder als SM-verslaafde ten tonele.

Al mijn zonen

Dat sluit dan weer mooi aan bij die andere trend in dit seizoen: het egotheater. Laura van Dolron (*Sartre zegt sorry*, over de verwarving van haar generatie), Sanne Vogel (*Document*, over het borstkanker-gen in haar familie), Nasrdin Dchar (*Oumi*, over acteur zijn versus zijn Marokkaanse roots) en Lineke Rijxman (*Wat is het nu*, over de spanning tussen leven & werk) lieten van zich horen in vaak intelligent gemaakt en invoelbaar theater dat los van het persoonlijke toch ook aan algemene thema's raakte.

Twee voorstellingen worden in alle drie de lijstjes genoemd: *Al mijn zonen* en *MightySociety 8*, waar bij *Al mijn zonen* drie keer hoog in de top drie is geëindigd. Laten we die productie van Toneelgroep Amsterdam en De Toneelschuur Haarlem dus maar uitroepen tot dé voorstelling van het seizoen 2010-2011. *Al mijn zonen* was eind december slechts korte tijd te zien, en alleen in De Toneelschuur, een van de productiehuisen die nu verloren gaan.

Hein Janssen

Meér, meér!

Een aantal voorstellingen uit de Top-10 van de *Volkskrant*-critici is nog te zien op het Theaterfestival in Amsterdam, van 1 tot en met 11 september. Het Theaterfestival wil het beste toneel van het seizoen nog eens op de planken brengen. Voorstellingen als *Al mijn zonen*, *Freetown*, *Richard III*, *Kinderen van de zon*, *MightySociety 8*, *De Storm*, *Sartre zegt sorry* en *Bij het kanaal naar links* worden dan nog eens opgevoerd. *Al mijn zonen* en *Bloed & Rozen* gaan de komende seizoenen nog eens op tournee. De voorverkoop van het Theaterfestival is begonnen. Er zijn nog veel kaarten: tf.nl.

Top-10 Hein Janssen

- 1 Freetown van Rob de Graaf door Dood Paard.** Drie vrouwen op naar liefde en lust in het vergeten en gewelddadige continent A. Schitterende tekst, sterk spel, confronterend, en tot nadenken stemt theater dat zonder belerend vingertje in alles overtuigend is.
- 2 Gardenia door NTGent/Les Ballets C. de la B.** Theater zoals het doeld is: verkleedkist omkieperen en spelen maar! Mannen op le (travestieten, soms transseksueel) verbeelden de vergankelijkheid van artiestendom; ontwapenend, enerverend, soms scabreus en altijd orrend authentiek.
- 3 Al mijn zonen van Arthur Miller door Toneelgroep Amsterdam, schuur Producties.** Het eeuwige conflict tussen ouders en kinde (de geheimen van het verleden) verteld aan de hand van een Amerikaan klassieker, in regie van jonge Nederlandse regisseur Thibaud Delpueu.
- 4 Sartre zegt sorry van en door Laura van Dolron/Het Nationale** Sartre zegt sorry en Van Dolron zet haar publiek aan het denken doordacht egotheater waarin het hoogstpersoonlijke (liefdesverdrie afgezet tegen de heersende tijdgeest (de dolende moderne mens).
- 5 Bij het kanaal naar links van Alex van Warmerdam door De Meuse Hond/Olympique Dramatique.** Opnieuw de kale en vervreemde Hollandse werkelijkheid van naar binnen gekeerd gezinsleed, maar nu combineerd met de angst voor het vreemde en achterlijke rituelen; nu ongemakkelijk.
- 6 MightySociety 8 - Wilders, de musical van Joeri Vos en Eric de door MightySociety/TA2.** Ongebreideld theater over hoge kunsts amusement, gekoppeld aan de verwarring over wat goed is, en wat onze eigen cultuur. Grappig, grotesk en ook ontregelend.
- 7 De Wijze Kater van Herman Heijermans door Het Toneel Speel** lijkt mallotig stuk over een slimme kater en een malle koning dat regie (Jaap Spijkers) en met voortreffelijk spel (Mark Rietman, Camille Gertsz) succesvol onder het stof vandaan werd gehaald.
- 8 Spoken van Henrik Ibsen door Toneelgroep Amsterdam.** Fanto het verleden spelen ook hier een grote rol, in inktzwart gezinsdrama over moeder en zoon die elkaar gevangen houden in een web van le regisseur Thomas Ostermeier vliegt tegen het eind qua incestthema uit de bocht maar slaapt Ibsen intussen wel de 21ste eeuw in.
- 9 De Kus van Ger Thijs door Hummelinck Stuurman Theaterprod** Intiem kamerspel over grote gevoelens, beheerst en in heldere, dialogen geschreven; over een toevallige ontmoeting tussen een gefrustreerde man en zo maar een aardige vrouw die in haar eigen angsten opgesloten zit. Met virtuoos samenspel van Huub Stapel en Carine Crutzen.
- 10 Richard III van William Shakespeare door Orkater.** Alleen al vanwege de overrompelende hoofdrol van Gijs Scholten van Aschat een z

rende theaterervaring. Originele mix van Shakespeares zwartgallige poëzie en de muziek van Tom Waits, waarmee deze Richard wonderwel en met zichtbaar plezier raad weet.

Teleurstellend:

Expats van Peter van de Witte door Het Toneel Speelt. Tragikomedie over dertigers die in den vreemde worstelen met hun bestaan (en de verveling in hun luxelevens). Loopt helaas vast in een ongeloofwaardig plot over een vondeling en ontaardt in al te sterk aangezet, overspannen acteren.

Top-10 Karin Veraart

- 1 Kinderen van de zon van Maxim Gorki door Toneelgroep Amsterdam/NTGent.** Alles klopte aan deze productie, de minimalistische vormgeving, de licht-karikaturale aankleding en bovenal regie/dramaturgie en het fantastische spel van de acteurs uit Amsterdam en Gent. Ontroerend mooi, van regisseur Ivo van Hove.
- 2 Irrt, Wirrt, naar Theodor Fontane door Dertien Rijen/De Veere.** Hilarisch goede montagevoorstelling door een groep eigenzinnige theater-types uit de gelederen van 't Barre Land, Maatschappij Discordia plus vrienden, die hiermee een fantastisch seizoen afsloten waarin ze putten uit eigen repertoire (Tsjechov, Bernhard, en andere goden).
- 3 Al mijn zonen van Arthur Miller door TA2.** Bij Thibaud Delpeut kreeg een pijnlijke avond in een Amerikaans gezin mythische trekken. Het werkt altijd goed tussen hem en de acteurs van TA, die stuk voor stuk prachtige rollen neerzetten.
- 4 Mightysociety8 van Joeri Vos, concept/regie Erik de Vroedt.** Het achtste deel werd een keer niet geschreven door De Vroedt, de vader van de Mightysocietyreeks. De samenwerking met Vos, die ook een rol speelt, pakte bijzonder goed uit: alert concept, sterke tekst, uitvoering raak en o zo grappig, over Geert en de musical. Onder meer dan.
- 5 Bloed & rozen. Het lied van Jeanne en Gilles van Tom Lanoye door het Toneelhuis.** Ze deden het weer. Lanoye verbond de geschiedenissen van Jeanne d'Arc en maarschalk/monster Gilles de Rais tot een ijzeren verhaal en Cassiers encenseert het zoals alleen hij dat kan. Met fantastische muziek van Dominique Pauwels en zang door het Collegium Vocale Gent.
- 6 Richard III, van William Shakespeare door Orkater.** De muziek van Tom Waits werd verklankt door de Orkaters. Matthijs Rümke liet zien waarin hij zo goed is. De droom was van Gijs Scholten van Aschat, die virtuoos de titelrol vertolkte in deze muziektheaterhappening.
- 7 Bye Bye naar Shakespeare door Dood Paard.** Kuno Bakker en Gillis Biesheuvel vertaalden en bewerkten en speelden *Othello* op het scherpst van de snede. De vrouwen bij Dood paard lieten zich bepaald niet onbetuigd, net als de mannen: heel erg goed.
- 8 Steeds meer mensen vieren hun verjaardag niet door Carver.** Joke Tjalsma die worstelt met een kledingstuk ('nou, ik koop nog eens zo'n bloes'), onnavolgbaar. Samen met Raymonde de Kuijper, Beppie Melissen (concept) en Paul R. Kooij maakte ze dit niet gevierde feestje memorabel.
- 9 Songs at the end of the world door Wunderbaum en Veenfabriek/Touki Delphine.** Ze maakten de balans op, de dertigers van Wunderbaum, en gingen dus even terug naar waar het begon, leven, carrière, muziek, dromen. Het collectief heette anders, de band ook, maar het zindert nog steeds. Waarvan akte in deze ontroerende muziektheaterproductie.
- 10 Zomergasten van Maxim Gorki door STAN.** Nog een Gorki tot slot, nu van deze standvastige Vlamingen (en een enkele Nederlandse gast) die dat wel is toevertrouwd: 'gepalaver en gezaag' maar ook uiterst precies gecontrueerd, en mooi gespeeld. Plus: Damiaan De Schrijver met een attribuut als hengel (mag ook een klapstoel zijn): ik kwam niet meer bij.

Teleurstellend:

Shakespeare's strandfeest door Het Zuidelijk Toneel. Een beetje Shakespeare, nogal wat van tekstschrijver/regisseur Koos Terpstra, een whodunnit of whodunnit not - al met al wilde het niet boeien.

Volkskrant-recensenten **Hein Janssen**, **Karin Veraart** en **Vincent Kouters** zien ieder zo'n 140 theateervoorstellingen per jaar. Ze kiezen uit een aanbod van honderden opvoeringen van Nederlandse en Vlaamse toneelgroepen. Vrijwel alle voorstellingen die bij de recensenten de toptien haalden, werden ook gezien door de andere critici.

Top-10 Vincent Kouters

- 1 Al mijn zonen van Arthur Miller door Toneelgroep Amsterdam en Toneelschuur.** Regisseur Thibaud Delpout maakt een heftige en heldere bewerking van Millers familietragedie. Het uitstekende acteren, de humor en het angstaanjagende sounddesign maken Miller tijdloos.
- 2 Bye bye van William Shakespeare door Dood paard.** Shakespeares *Othello* als slapstickkomedie. Dat kan alleen bij Dood Paard hilarisch uitpakken. Op een podiumpje dat langzaam in elkaar dondert, spelen Gilles Biesheuvel en Kuno Bakker tot ze uit hun maillots scheuren. En dan komt de onverwacht sombere finale hard aan.
- 3 De storm van William Shakespeare door De Toneelmakerij.** *De storm* is speels en mooi jeugdtheater. Van regisseur Rieks Swarte komt een inventief uitklaptheater. En mederegisseur Liesbeth Coltof maakt een vagere Shakespeare zo begrijpelijk en kleurrijk als maar kan.
- 4 Viva la naturisteraçon! van en door De Warme Winkel.** De theaterkunstenaars van De Warme Winkel verenigen naaktlooplol met cultuurkritiek in dit manifest tegen de onbeteugelde vooruitgang. Het resultaat: een soort oertheater dat zowel elitair als spectaculair is.
- 5 MightySociety8 van Joeri Vos door Toneelgroep Amsterdam en TG42.** Wilders belachelijk maken kan iedereen. Een fundamentele discussie over kunst, populisme en de linkse kerk verbeelden, is lastiger. Maar het lukt Vos en regisseur De Vroedt. Ook een vermakelijke komedie.
- 6 Het Verjaardagsfeest van Harold Pinter door Het Nationale Toneel, regie Susanne Kennedy.** Susanne Kennedy neemt Pinter onder handen. Pinter en vooral zijn heilig geachte taal bleven al veel te lang buiten schot. In haar doodenge poppenkast-enscenering regeert de angst voor de buitenwereld. Knap, stijlvast en geestig gedaan.
- 7 K, A Society door De Internationale Keuze en Kris Verdonck.** Typische Kafka-thematiek en duistere videokunst komen samen in Kris Verdoncks theatrale installatie in een afbraakpand. Over een machinale wereld waaruit niet levend te ontsnappen valt. Indrukwekkend.
- 8 Karakter van Bordewijk door Hummelinck Stuurman, regie Ger Thijs.** Literatuur op het toneel brengen, gaat zelden goed. Maar als het goed gaat, levert het toptheater op. Bordewijks meesterwerk wordt door Ger Thijs compact, snel, humoristisch en bovenal theatraal verbeeld. De prima cast helpt hem daarbij.
- 9 Sartre zegt sorry door Het Nationale Toneel en Laura van Dolron.** Laura van Dolron was altijd al slimmer dan haar toeschouwers. Nu is ze slimmer dan Sartre. Zo wekt ze opnieuw bewondering, irritatie en nieuwe inzichten. Van Dolron versus het nihilisme (Steve Aernouts) is een persoonlijke prachtmonoloog.
- 10 De wijze kater van Herman Heijermans door Het Toneel Speelt, regie Jaap Spijkers.** Het komisch talent van Mark Rietman kan in dit bizarre sprookje ten volle bloeien. De goede bijrollen maken het af: dit is de leukste ongecompliceerde komedie sinds tijden.

Teleurstellend

Klara's affaires van Dea Lohar door Toneelgroep Maastricht.

Dea Lohers groteske personages en absurde humor komen totaal niet uit de verf in deze onfortuinlijke encensering. Regisseur Trentelman laat zijn acteurs teksten uitbraken op een manier die voor niemand leuk is.